

Список використаних джерел

1. Вив'юрка Н. В. Формування інклюзивного середовища у закладах загальної середньої освіти України. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ, 2021. С. 34–36.
2. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n1235> (дата звернення: 22.04.2024).
3. Теорія і практика інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / упорядник К. М. Бондар; Вид. 2-ге, доп. Кривий Ріг, 2019. 170 с.
4. Поліхроніди А. Г. Створення інклюзивного освітнього середовища в сучасних навчальних закладах. *Наука і освіта*. 2016. № 6. С. 82–85.

Риндюк В. І.,
д.ю.н., професорка,
професорка кафедри теоретичної юриспруденції
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Конституція України проголошує принцип рівності всіх людей у користування їх правами (ст. 21 Конституції України), зокрема, це стосується і реалізації права на вищу освіту особами з особливими освітніми потребами. Загальні положення щодо інклюзивного навчання закріплені в Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. (із змінами). Інклюзивне навчання є системою освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах

недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами, заклад освіти в обов'язковому порядку утворює інклюзивну групу (група, де поряд із іншими здобувачами освіти навчаються один або більше здобувачів освіти з особливими освітніми потребами); створює умови для навчання відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей (інклюзивне освітнє середовище) (ст.ст. 1, 6, 20 Закону про освіту) [1].

Організація інклюзивного навчання у закладах вищої освіти здійснюється відповідно до Порядку затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 635 [2]. Разом з тим, ознайомившись з цим Порядком, можна зробити висновок, що в ньому переважно задекларовані загальні завдання діяльності закладів вищої освіти щодо організація інклюзивного навчання, а не визначені конкретні правила організації такої діяльності. В першу чергу, такими завданнями є створення інклюзивного освітнього середовища в закладах вищої освіти та застосування принципів універсального дизайну в освітньому процесі.

Інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей (п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту») [1]. Інклюзивне університетське освітнє середовище базується на нормативно-правовому, навчально-методичному, кадровому, матеріально-технічному та інформаційному забезпеченні. Зокрема, нормативно-правове забезпечення передбачає розроблення низки положень про порядок організації інклюзивного навчання, про впровадження системи супроводу навчання студентів з інвалідністю, про організацію вступу до університету людей з інвалідністю, про підвищення педагогічної кваліфікації викладачів інклюзивних груп тощо [3, с. 22-23]. Труднощі впровадження інклюзивного середовища у

зкладах вищої освіти пов'язані з неготовністю університетів до створення такого середовища; несформованістю нормативно-правової бази щодо регламентування інклюзивної освіти у системі вищої освіти; відсутністю адаптованої моделі організації інклюзивної освіти в закладах вищої освіти; недостатньою інформованістю студентів з особливими освітніми потребами про можливість інклюзивної освіти у закладах вищої освіти, і, відповідно, вкрай низькою кількістю осіб з особливими освітніми потребами, які вступають до закладів вищої освіти тощо [4, с. 133-134].

Щодо застосування принципів універсального дизайну в освітньому процесі, то це дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну (п. 28 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту») [1]. Концепція універсального дизайну виникла в 1970-х роках у галузі архітектури й була спрямована на врахування різноманіття людей із приділенням особливої уваги залученню й рівності. Американський архітектор Рон Мейс, який мав фізичні порушення, першим використав термін «універсальний дизайн» та разом з групою однодумців розробив 7 його принципів, які нині застосовують у різних сферах, зокрема, і в освіті. В дослідженнях Комітету ООН з прав людей з інвалідністю стверджується: якщо застосовувати принципи універсального дизайну на стадії розроблення «проекту», то його вартість збільшується на 0,5%, а може й узагалі не зрости. Якщо ж після впровадження «проекту» намагатись адаптувати його під потреби всіх, то витрати можуть зрости до 30% і більше. Отже, вигідніше застосовувати універсальний дизайн ще на етапі проектування, інакше в майбутньому будуть нераціональні витрати [5].

Для безпосередньої організації інклюзивного освітнього процесу у закладі вищої освіти має бути створений спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ (ст. 33 Закону про вищу освіту) [6]. Спеціальний навчально-

реабілітаційний підрозділ діє на підставі згаданого вище Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, статуту закладу вищої освіти та відповідного положення, затвердженого вченою радою закладу вищої освіти [2]. Таким чином, можна зробити висновок, що відповідно до чинного законодавства основне нормативно-правове регулювання інклюзивного навчання має здійснюватися на рівні конкретного закладу вищої освіти. Разом з тим, сьогодні не всі заклади вищої освіти в Україні мають відповідне Положення про організацію інклюзивного навчання. На офіційному веб-сайті Міністерства освіти та науки України опубліковано статистичні дані за результатами перевірки наявності на офіційних веб-сайтах закладів вищої освіти інформації та матеріалів щодо умов доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами. Так, у 2023 році з 290 перевірених закладів вищої освіти (усіх типів та форм власності) лише у 32 (11 %) інформація та матеріали щодо умов доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами була відсутня, або представлена частково [7].

Слід зазначити, що чинне законодавство переважно регулює питання організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти та загальної середньої освіти, в яких на сьогоднішній день інклюзивний освітній процес організований на більш високому рівні, ніж в закладах вищої освіти. Всі статистичні дані на офіційних сайтах щодо кількості осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти, або кількості закладів освіти, в яких організоване інклюзивне навчання стосуються тільки закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Щодо закладів вищої освіти, то така інформація практично відсутня. Наприклад, в Українському католицькому університеті, за словами керівника служби супроводу студентів з особливими потребами, в університеті постійно навчається трохи більше 20 студентів з особливими потребами [8]. Отже, вирішення питання належної організації

інклюзивного навчання в вищій освіті потребує як координації спільних зусиль держави та закладів вищої освіти, так і належного нормативно-правового регулювання, методичного та організаційного забезпечення. При цьому, важливим є врахування досвіду як тих вітчизняних закладів вищої освіти, яким вдалося успішно організувати інклюзивне навчання, так і зарубіжного досвіду інклюзії.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text>.
3. Бондар Т.І. Створення інклюзивного освітнього середовища в системі вищої освіти України. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. II(14). Issue: 27. p. 20–24.
4. Козуля В. Інклюзивне освітнє середовище: сутність та особливості. *Молодь і ринок*. 2020. № 5 (184). С. 131–136.
5. Як застосовувати в школах універсальний дизайн, стандарти доступності й розумне пристосування. *Нова українська школа*. 22 червня 2020. URL: <http://surl.li/ujso>.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
7. Статистичні дані (станом на 01.12.2023 р.). *Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>.
8. Як в УКУ навчаються студенти з особливими освітніми потребами? 30 квітня 2021 року. URL: <https://naiu.org.ua/yak-v-uku-navchayutsya-studenty-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebam/>.